

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2010

ББК 74.20

О - 59

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 29. 10. 2010 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

вітчизняної і зарубіжної психології, в рамках якої можливий цілісний підхід до людини. Саме інтегративний підхід дає можливість більш широкого, цілісного і багатогранного погляду на розуміння людської природи і всього Всесвіту. З позиції цього підходу є можливим звести воедино основні положення провідних напрямів психології і психотерапії в рамках концептуальної схеми інтегративного підходу. Інтегративна парадигма може стати методологічною основою як в розвитку психологічних практик, так і в академічній психологічній науці XXI століття. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в апробації інтегративного підходу в практичному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлов В.В. Интегративный подход в современной психотерапии и психологии // <http://www.integratio.ru>.
2. Козлов В.В. Использование психотехнологий как проблема психозкологии // <http://www.integratio.ru>.
3. Мазилон В.А. Методология психологической науки. - Ярославль: МАПН, 2003. - 198 с.
4. Майков В.В., Козлов В.В. Трансперсональный проект: психология, антропология, духовные традиции. Том 2. Российский трансперсональный проект. М., – 2007. – 424 с.
5. Юревич А.В. Интеграция психологии: утопия или реальность? // Вопросы психологии. – 2005. - № 3. - С. 16-28.
6. Ямницький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія і експеримент: Монографія. – Одеса: ПНЦ АПН України – СВД Черкасов М.П., 2006 – 362 с.
7. http://www.Samopoznanie.ru/instructor/vladimir_kozlov-yar/ ru.

Резюме. В статті розглядається інтегративний підхід і інтегративні психотехнології як нове напрямлення в теорії і практиці психологічної допомоги особистості, професійного мислення.

Summary. The article is an integrative approach and integrated psycho as a new direction in theory and practice of psychological care personality, professional thinking.

УДК 316.752:[159.9:06.053.52]

К.В. ДЖЕДЖЕРА

ЦІННОСТІ ЯК СМИСЛОВА ОСНОВА ПОДОЛАННЯ ОСОБИСТІСНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ТРУДНОЩІВ

Резюме. У статті здійснено обґрунтування доцільності формування особистісних цінностей як одного з можливих шляхів подолання студентами вищих навчальних закладів комунікативних труднощів.

Ключові слова: спілкування, комунікативні труднощі, цінність, ціннісна орієнтація.

Постановка проблеми. Значущість спілкування важко переоцінити. Від його ефективності значною мірою залежить успішність будь-якої діяльності, психічний стан, здоров'я людини, результативність її особистісного розвитку.

Проте в ході спілкування його учасники нерідко стикаються з чисельними труднощами, які виявляються в сором'язливості, аутистичності, відчуженості, інтровертованості і навпаки – у безсоромності, невихованості, егоцентризмі. Вони викликають негативні переживання, невпевненість, напруження, спонукають до уникнення комунікативних контактів або до порушення прийнятих у суспільстві норм. Це позначається і на якості професійного становлення особистості. Так, утруднене спілкування може спричинити відхилення у формуванні самооцінки та мотивів праці, уповільнення темпів входження до професійно-трудового середовища та формування професійних здібностей, а надалі – перешкоди у побудові професійної кар'єри.

Як правило, людина живе з цими проблемами або намагається розв'язати їх самостійно. Однак, в умовах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу криються численні можливості для підготовки особистості до ефективного спілкування.

Метою нашої статті є обґрунтування доцільності формування особистісних цінностей як одного з можливих шляхів допомоги студентам у подоланні комунікативних труднощів.

Виокремлюючи саме цей шлях, ми спираємося на положення про те, що спілкування існує як полісистема, формувальна функція якої «реалізується через здобуття особистістю соціокультурних цінностей» [13, 14].

Виходячи з розуміння особистісної цінності як еталона для досягнення потреб [3, 39; 5, 14], або усвідомленого смислу, який зумовлює відносно незмінне ставлення до головних сфер життя [2, 40], отримуємо підстави для розгляду згаданого явища з позиції його системоутворювального значення у структурі спілкування особистості. Адже обираючи цінності, кожна людина утверджує своє усвідомлене ставлення до визнаних нею норм і принципів, цілей і мотивів, визначає смислову перспективу своїх комунікативних дій, утворює їх відповідну якість, бо (за Т. Івановою): «Спілкування завжди опосередковане й особистісне, причому опосередкування здійснюється засобами, відповідними до життєвих цінностей, установок, правил, якими керується людина... особистість активно прагне до спілкування, відповідного до її життєвих цінностей, уникаючи спілкування, котре йде з ними врозріз» [4, 43].

З точки зору Є. Подольської, К. Іванової, В. Лихвара, цінність, маючи у своїй основі знання про певний об'єкт, визначає якість усвідомленого ставлення до нього [10, 17].

Таким чином, цінність у своєму духовному й матеріальному вимірі виникає на основі обізнаності з проблемою спілкування, певного ставлення до нього, його осягнення, тобто встановлення смислу. Завдяки інтеграції у свідомості смислоутворювальних мотивів у вигляді цінностей (на що вказує О. Музика [9, 27]), поєднанню в них раціонального пояснення та емоційного переживання комунікативної ситуації, людина приймає або не приймає ту чи іншу якість спілкування, визначає її доцільність та реалізує в поведінці.

Варто взяти до уваги й іншу властивість цінностей – виникаючи внаслідок осягнення смислу будь-якого явища, власне цінності й визначають його смисл та, як слушно зауважує В. Малахов, «в певному цілком реальному відношенні духовно творять або відроджують» людину з усіма її потребами [6, 88]. У такому розумінні йдеться про духовні цінності, як: а) складову свідомості особистості, відображену у знаннях, моральних і естетичних нормах, принципах, ідеалах; б)

характеристику поведінки особистості у спілкуванні з людьми, тобто реалізацію цінностей у вчинках.

Дослідження проблеми успадкування цінностей [1; 2; 5; 7; 11; 14] засвідчили, що цей процес у суб'єктивному плані керований ціннісною свідомістю і супроводжується формуванням ціннісних орієнтацій особистості. Це складне особистісне утворення, побудоване з елементів світогляду, ідеалів, переконань, вольових спонукань і почуттів, визначається спрямованістю інтересів і потреб людини на певну ієрархію цінностей і дозволяє кожній людині диференціювати й оцінювати явища за критеріями належного, добродесного, справедливого, прекрасного [5, 155], свідомо узгоджувати свою поведінку з ними.

Якщо цінність виступає в якості своєрідного еталона для побудови процесу спілкування, то ціннісна орієнтація, як результат оцінювання, є показником його відповідності загальноприйнятій у суспільстві зразкам комунікативної поведінки. Завдяки осмисленню цінності і виробленню ціннісної орієнтації регуляція та реалізація спілкування набувають певного смислу.

Це призводить до взаємозв'язку між соціальними (справедливість, злагода, толерантність) і духовними (любов, істина, добро, краса, чистота, мудрість, служіння іншим, пізнання, самовдосконалення, творчість) цінностями. Як цілком справедливо стверджує Е. Помиткін: “Подібно тому, як соціальна природа людини є цілеорієнтуючою для трансформації її біологічної природи, так духовне “Я” утворює подальшу перспективу для розвитку “Я” соціального... Духовні цінності являють собою вершинні досягнення людства та його окремих видатних представників, що відіграють роль цілеорієнтуючих ідеалів для прогресивного розвитку особистості та цивілізації в цілому” [12, 72].

Викладене уможливило висновок, що регуляція спілкування пов'язана з усвідомленням значущості того, що в ньому відбувається. У такому контексті йдеться про його ціннісний вимір, що забезпечується *ціннісно-смисловим компонентом комунікативної діяльності особистості*. Тоді його дослідження має спиратись на вивчення її ціннісних орієнтацій щодо спілкування, тобто встановлення певної взаємозалежності між тими соціальними й духовними цінностями, які виробило й культивує суспільство (суспільними ідеалами чи еталонами спілкування), і цінностями, які функціонують на особистісному рівні, якими вона керується у своєму спілкуванні та яким надає перевагу.

В означеному контексті нами було проведено дослідження особливостей спілкування студентів вищих навчальних закладів (Рівненського державного гуманітарного університету, Київського Інституту реклами). Особистісні ціннісні орієнтації вивчалися за допомогою еталонної ціннісної шкали, побудованої у полярних межах континууму “духовність – егоцентричність” та залежно від розподілу переваг щодо цінностей автономії – спільності. При цьому враховувалось, що надмірне домінування цінності автономії у свідомості особистості призводить до прагнення автономності за рахунок інших людей або в ізоляції від них, а значна перевага цінності спільності – до втрати власної індивідуальності і свободи. Відповідно, високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій співвідноситься із помітною перевагою орієнтацій на духовні цінності та рівномірним розподілом цінностей автономії й спільності; середній – із переважною орієнтацією на духовні цінності, однак, із присутністю у ціннісно-смисловій сфері егоцентричних орієнтацій та певних переваг (у межах від 5% до 15%) однієї з цінностей (автономії або спільності); низький – із домінуванням егоцентричних ціннісних орієнтацій та помітних переваг (понад 15%) однієї з цінностей (автономії або спільності).

Для вивчення проблеми застосовувалися методика парних порівнянь та анкетування. За допомогою методики парних порівнянь визначалися пріоритети у ціннісних орієнтаціях студентів у співвідношенні “духовність – егоцентричність” в аспектах пізнавальної, моральної та естетичної значимості спілкування. Отримані дані засвідчили деякі особливості ціннісних орієнтацій студентів. Так, в оцінках (усі оцінки здійснювалися відповідно до еталонної шкали у межах від +3 до –3) першого із зазначених аспектів спілкування опитувані надавали перевагу своїй обізнаності з явищем спілкування (+0,8) та здатності зрозуміти співрозмовника (+0,5), ніж урахуванню його спроможностей до сприйняття партнера (0) та використанню можливостей спілкування для самопізнання (+0,1). При цьому ті респонденти, які цінували взаєморозуміння з людьми, здебільшого переслідували маніпулятивні цілі (у 63% випадків).

В оцінках морального аспекту спілкування пріоритетними для студентів були толерантність (+0,6), співчутливість (+1,2) та дотримання моральних норм і принципів (+1). Проте вони виявляли сумніви з приводу абсолютизації поваги до кожної людини. На думку більшої частини респондентів (71,3%), це ставлення до людини виникає завдяки її досягненням.

Найбільш полярними були оцінки естетичної значущості спілкування. Більшість студентів заперечували необхідність ввічливості (–1,5) і вважали, що у сучасних умовах вона є ознакою слабкості. Натомість, порівняно велике значення надавалося зовнішньому вигляду співрозмовників (+1,4) та почуттю гумору (+1,0). Переважно позитивно оцінювалась така якість спілкування, як гармонійність стосунків (відкритість, чесність, вільність). Але окремі респонденти висловлювали думку, що такі стосунки можуть загрожувати їхнім інтересам. Тому загальний результат щодо визнання означеної цінності виявився невисоким (+0,1).

Схарактеризовані дані свідчили про неоднорідність ціннісно-смислової сфери студентів та про їх зорієнтованість як на духовні, так і на егоцентричні цінності у спілкуванні з людьми.

Водночас, відповідаючи на запитання “Що у ставленні співрозмовника для Вас є головним”, студенти визнали цінними прояви: поваги (29,8%); дружби (29,8%); розуміння (28,6%); доброзичливості (17,8%); довіри (17,5%); допомоги (13,5%); ввічливості (13,3%); чесності (11,4%); відвертості (10,6%); змістовності спілкування (9,9%); коректності (7,7%); уваги (7,4%); правдивості (7,0%); поміркованості (“міри у всьому”) (3,5%); порядності (2,7%); дотримання моральних норм (2,4%); ширості (2,3%); доступності і зрозумілості (1,9%); стриманості (1,0%). Це стало підтвердженням достатньо високого рівня розвитку уявлень про належне у спілкуванні, сформованості моральних очікувань від комунікативної поведінки інших людей.

За результатами дослідження виявлено, що духовні цінності були пріоритетними у спілкуванні 12,84% опитуваних (високий рівень зорієнтованості на духовні цінності), а егоцентричні – у 19,48% студентів (низький рівень зорієнтованості на духовні цінності). Більшість учасників тестування (67,68%) виявили зорієнтованість як на духовні, так і на егоцентричні цінності, чим підтвердили середній рівень досліджуваної якості (табл. 1).

Таблиця 1

Кількісні показники рівнів сформованості ціннісних орієнтацій щодо спілкування у студентів I – V років навчання (за ознакою духовності – егоцентричності)

Рівні сформованості показника	Розподіл по курсах (%)					Загальна оцінка сформованості показника у %
	I	II	III	IV	V	
Високий	12,3	12,3	10,5	14,0	15,1	12,84
Середній	65,2	66,7	68,4	70,2	67,9	67,68
Низький	22,5	21,0	21,1	15,8	17,0	19,48

Аналіз розподілу дослідженого аспекту показника по курсах засвідчив наявність певних тенденцій щодо посилення ціннісних орієнтацій студентів на духовний рівень спілкування (на 2,8%) та послаблення егоцентричних цінностей (на 5,5%) протягом професійної підготовки. Це вказувало на деяке зміцнення духовних орієнтирів спілкування. Однак суттєвої ціннісної переорієнтації у більшості студентів не відбулось.

З метою з'ясування співвідношення між такими загальними цінностями спілкування, як автономія і спільність, було застосовано анкетування. У розумінні означених цінностей ми спиралися на висновки Є. Мелібруди, який трактував: а) цінність автономії – як право людини на самостійність, своєрідність, неповторність; б) цінність спільності – як атракційне спілкування автономних особистостей, котрі переслідують і створюють спільні цілі та шукають шляхів їх досягнення [8, 109].

Для дослідження рівнів сформованості у студентів цінностей автономії й спільності їм пропонувалось оцінити значення цих еталонів у відсотковому вимірі (перед опитуванням проводилось роз'яснення сутності зазначених цінностей).

Аналіз відповідей студентів засвідчив перевагу середнього рівня сформованості показника за вказаною ознакою у більшості студентів (60,5%). Високий його рівень зафіксовано у 14,06% опитуваних, а низький – у 25,44% із них (табл. 2). Серед студентів із середнім рівнем сформованості досягнень 58% надавали перевагу автономії, 42% – спільності. У студентів із низьким рівнем сформованості показника спостерігалось домінування цінності автономії у 89% із них, цінності спільності – в 11%.

При цьому студенти надавали автономії різного значення і трактували її як: а) перевагу над іншими людьми (47 %); б) можливість захисту від впливу інших людей (41 %); в) шлях реалізації особистісної приватності (12 %). Ці трактування засвідчують превалювання егоцентричних установок у їхній міжособистісній взаємодії.

Таблиця 2

Кількісні показники рівнів сформованості ціннісних орієнтацій щодо спілкування у студентів I – V років навчання (за ознакою автономії – спільності)

Рівні сформованості	Розподіл по курсах (%)					Загальна оцінка сформованості у %
	I	II	III	IV	V	
Високий	15,2	13,9	14,0	13,1	14,1	14,06
Середній	58,7	60,7	60,5	62,2	60,4	60,50
Низький	26,1	25,4	25,5	24,7	25,5	25,44

Після опрацювання змісту відповідей опитуваних було з'ясовано, що з кожним роком навчання незначне домінування цінності спільності втрачалось, а більш значимою для них ставала цінність автономії.

Підсумки результатів дослідження ціннісно-сміслового компонента комунікативної діяльності дали змогу констатувати, що цінності духовного змісту, гармонійної взаємодії з оточенням переважали лише у 13,45% студентів, які визначались високим рівнем сформованості ціннісних орієнтацій щодо спілкування (табл. 3).

Таблиця 3

Кількісні показники рівнів сформованості ціннісно-сміслового компонента комунікативної діяльності студентів I – V років навчання

Зміст показника	Рівень сформованості компонента		
	Високий (%)	Середній (%)	Низький (%)
Ціннісні орієнтації (за ознакою духовності-еґоцентричності)	12,84	67,68	19,48
Ціннісні орієнтації (за ознакою автономії-спільності)	14,06	60,50	25,44
Середній результат	13,45	64,09	22,46

Більшість опитуваних (64,09%) вирізнялись середнім рівнем сформованості показника – були зорієнтовані як на соціальні цінності й гармонійне спілкування, так і на еґоцентричні цінності, тобто надавали певних переваг одній із цінностей у співвідношенні “спільність – автономія”. Для 22,46% майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей був характерним низький рівень зорієнтованості на духовний і гармонійний рівень спілкування.

Отримані результати свідчать, що спілкування багатьох молодих людей перетворюється на засіб досягнення власних цілей, або цілей спільної діяльності, котрі переважають інтереси її учасників. Окремі студенти вбачають смисл спілкування в досягненні автономності за рахунок інших людей або в ізоляції від них. І в першому, і в другому випадку їхні контакти з людьми втрачають гармонійність, позбавлені духовного змісту, що негативно відбивається на ефективності спілкування та є причиною комунікативних труднощів.

Подолання цих труднощів можуть сприяти заходи, що сприяють адекватних ціннісних критеріїв спілкування через збагачення комунікативного тезаурусу, прийняття цінностей, норм і принципів майбутньої професії та професійної моралі.

Таких результатів можна досягнути шляхом: а) розширення обізнаності студентів щодо різноманітних аспектів спілкування; б) ширшого використання інтерактивних методів навчання; в) впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів комунікативних тренінгів; г) спонукання до свідомого вибору норм комунікативної поведінки; г) переорієнтації викладачів вищої школи на засади співробітництва, допомоги, фасилітації, в основі яких – повага до особистості студента, емпатійність, чесність, толерантність; д) формування у вищому навчальному закладі сприятливого соціально-психологічного клімату.

Висновки. Осягнення і прийняття особистістю сенсу компетентної, моральної та естетичної комунікативної поведінки як еталонної становить основу для здобуття комунікативного досвіду, самовдосконалення, побудови гуманістичних стосунків з людьми.

Подальша розробка означеної проблеми бачиться перспективною в аспекті аналізу питань, що стосуються ефективної підготовки викладачів вищих навчальних закладів до формування цінностей спілкування студентської молоді, докладного дослідження змісту комунікативних труднощів та психологічної допомоги студентам з особливими потребами у їх подоланні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакиров В.С. Ценности сознания и активизация человеческого фактора / В.С. Бакиров. – Х.: Вищ. шк., 1988. – 152 с.
2. Братусь В.С. Аномалии личности / В.С. Братусь. – М.: Мысль, 1988. – 301 с.
3. Вировий В.І. Особливості духовних цінностей студентської молоді / В. І. Вировий, П.П. Притуляк // Гуманітарні науки і сучасність: Зб. наук. пр. – К.: Київський нац. торгово-екон. ун-т, 2001. – С.38–45.
4. Иванова Т. Культура педагогического общения: Монография / Т. Иванова / Под ред. И.А. Зязюна. – К.: ЦВП, 1999. – 357 с.
5. Козаков В.А. Психология діяльності та навчальний менеджмент: Підручник / В.А. Козаков. У 2-х ч. – Ч.І. Психология суб'єкта діяльності. – К.: КНЕУ, 2000. – 243 с.
6. Малахов В.А. Етика. Курс лекцій: Навч. посіб. / В.А. Малахов. – К.: Либідь, 1996. – 304 с.
7. Маценко Ж. Духовність як феномен психології / Ж. Маценко // Психологія внутрішнього світу / Упоряд. С.У. Гончаренко. – К.: Редакція загальнопед. газет, 2002. – С. 11 – 26.
8. Мелибруда Е. Я – Ты – Мы: Психологические возможности улучшения общения / Пер. с пол. / Е.Я. Мелибруда. – М.: Прогресс, 1986. – 256 с. 135
9. Музика О.Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз становлення творчо обдарованої особистості (на матеріалах технічної творчості): Дис... канд. психологічних наук / О.Л. Музика. – К., 1997. – 203 с.
10. Подольська Є.А. Культурологія: Навч. посіб. / Є.А. Подольська, В.Д. Лихвар, К.А. Иванова. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 288 с.
11. Подольская Е.А. Ценностные ориентации и проблема активности личности / Е.А. Подольская. – Х.: Изд-во “Основа” при ХГУ, 1991. – 164 с.
12. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330с.
13. Руденский Е.В. Основы психотехнологии общения менеджера / Е.В. Руденский. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 1997. – 180 с.
14. Юзвак Ж. Духовність як психологічний феномен: структура, чинники розвитку / Ж. Юзвак // Філософ. думка. – 1999. – № 5. – С. 139 – 150.

Резюме. В статті обосновано цілесобразність формування личностных ценностей как одного из возможных путей преодоления студентами высших учебных заведений коммуникативных трудностей.

Summary. In the article worth substantiates the цілесобразність of forming the ценностей of the person как одного из возможных путей преодоления студентами высших учебных заведений коммуникативных трудностей.

УДК 159.923.2

І.А. ДРУЖИНИНА

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ІДЕНТИЧНОСТІ У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Резюме. У статті здійснено спробу проаналізувати спектр досліджень, спрямованих на вивчення одного із важливих та водночас складних феноменів психологічного простору особистості – феномену ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, особистість, дослідження, структура ідентичності.

Постановка проблеми. Актуальність досліджень ідентичності багато в чому пов'язана з сучасними тенденціями розвитку психології, що передбачають перехід від структурного вивчення особистості до аналізу її функціонування як динамічної системи. Більшість психологічних шкіл розглядають гармонійне існування будь-якої особистості через призму усвідомлення себе членом певної соціальної групи, людиною певного віку, статі, національності, носієм певних статусно-рольових та професійних позицій. Поряд з динамічними змінами сьогодення набуває нового формату потреба людини в ідентичності. Очевидною відповідно стає необхідність вивчення структури особистісної ідентичності, яка теж постійно змінюється чи доповнюється новоутвореннями.

Загалом поняття ідентичності постає одним з центральних не лише в зарубіжній, а й у вітчизняній психології, оскільки пов'язується з цілим комплексом проблем теоретико-методологічного та практичного спрямування. Ряд дослідників [5; 7; 10; 14; 16] вивчають окремі види ідентичності; пропонуються структурні моделі ідентичності [7; 11; 12; 17]; аналізуються її генезис та умови становлення [1; 2; 3; 9].

Разом з тим актуальною для сучасної психологічної науки залишається потреба у нових психологічних дослідженнях ідентичності, що диктується розширенням векторів розвитку психології з подальшим її залученням у різні сфери життя,

З М І С Т

<i>Від редакції</i>	3
Ямницький В.М., Литвиненко С.А. Ігротерапія як засіб психологічної допомоги дітям і підліткам	4
Павелків Р.В. Проблема пошуку та впровадження інноваційних психолого-педагогічних технологій розвитку особистості в освітніх закладах	6
Воробійов А.М. Психологія перфекціонізму.....	9
Артемова О.І. Проблеми психологічного супроводу дезадаптованих учнів загальноосвітньої школи	12
Бабак К.В. Професійний розвиток особистості як психологічна проблема	14
Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери	16
Бучко В.Б. Проблеми надання психологічної допомоги засудженим до позбавлення волі.....	18
Главінська О.Д. Проблема професійної самосвідомості та самоствердження у юнацькому віці.....	21
Демчук О.О. Психологічні закономірності організації професійного самовиховання майбутніх педагогів	23
Демянюк О.Б. Інтегративний підхід у контексті психологічної допомоги особистості	26
Джеджеря К.В. Цінності як смислова основа подолання особистісних комунікативних труднощів.....	28
Дружиніна І.А. До питання вивчення феномену ідентичності у сучасній психологічній науці	31
Жигайло О.О. Особливості розвитку свідомості та самосвідомості молодших школярів	34
Ілляш С.Д. Психологічні аспекти розвитку професійного саморозуміння майбутніх педагогів	36
Кириченко Н.А. Психологічні особливості цілетворення та цілепокладання	39
Корчакова Н.В. Вплив особистісних характеристик на формування рольової поведінки у сфері батьківства	43
Кравчук М.М. Проблеми впливу небезпечних ситуацій на формування життєвих перспектив підлітків з девіантною поведінкою	45
Кулаков Р.С. Мотиваційні чинники професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці	48
Лисяк О.М. Проблема внутрішньої конфліктності ціннісно-смислової сфери особистості.....	51
Маркович О.В. Психотерапевтична роль медичної сестри при спілкуванні з пацієнтами	54
Матейко Н.М. Особливості надання психологічної допомоги школярам, які проживають на екологічно несприятливих територіях.....	57
Мельник І.Я. Просоціальна поведінка як складова соціальної компетентності.....	60
Михальчук Н.О., Івашкевич Е.З. Організаційні основи догляду за психічнохворими в умовах стаціонарного лікування	63
Назарець Л.М. Посередництво психолога у вирішенні проблеми взаємодії батьків і дітей	67
Нестерук-Володимирець О.В. Психологічний супровід профільного навчання в позашкільному закладі нового типу – палаці дітей та молоді м. Рівного	69
Ніколайчук Г.І., Ніколайчук І.О. Проблема розуміння художнього тексту студентами вищої школи	73
Павелків В.Р. Особливості психодіагностики відхильної поведінки підлітків	75
Палагнюк В.В. Теоретичні засади психологічної допомоги в процесі професійної адаптації викладача-початківця ВНЗ	77
Пивоварчук Т.О. Психологічні особливості інтенсивного розвитку комунікативних здібностей студентів у процесі вивчення іноземної мови.....	79
Рибак В.А. Психологічні засади формування самоставлення студентів з особливими потребами	82
Косарєва О.І., Рудь Г.В. Особливості прояву механізмів психологічного захисту в підлітковому віці	84
Савуляк В.О. Корпоративна культура як чинник особистісного зростання працівників організації.....	87
Садова І.І. Соціально-психологічні проблеми сімей, пов'язані з вихованням дітей з особливими потребами у контексті загальної ситуації в Україні	89
Созонюк О.С. Концептуальні засади коучингу як форми психологічної допомоги.....	92
Сторож О.В. Психологічні особливості творчої соціалізації особистості на етапі ранньої юності	95
Хомич І.С. Самовідношення у молодшому шкільному віці	98
Цуканова М.С. Соціально - психологічна допомога та реабілітація бездоглядним і безпритульним дітям у притулку	100
Чала Ю.М. Проблема розвитку особистісного досвіду психолога під час тренінгової роботи та шляхи її розв'язання	103
Череп В.Ю. Психологічний супровід молодшої сім'ї з первістком: основні напрямки	106
Шмига А.І. Недоліки організаційної культури як одна з причин професійного «вигорання», превентивні методи та шляхи подолання	108
<i>Відомості про авторів</i>	112

Наукове видання

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 2 (43)

Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія РВ № 540/93-Р від 03.11.2009 р.

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Воробйов А.М.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 22.10.2010 р. Підписано до друку 29.10.2010 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,14. Замовлення № 84/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 2 (43). — Рівне: РДГУ, 2010. — 116 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної допомоги особистості.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20